

Türkiye’de Turizm Sektöründe İstihdam Edilen Nüfusun Coğrafyası

Geography of the employed population in tourism sector in Türkiye

Çetin Furkan Usun ^{*a}

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1395802

Makale Geçmişi:

Geliş: 24.11.2023

Kabul: 21.05.2024

Anahtar Kelimeler:

Turizm

İstihdam

Mekânsal analiz

Uluslararası turizm

merkezleri

Türkiye

Öz

Küresel ölçekte en hızlı büyüyen sektörlerden biri olan turizmin emek-yoğun niteliği, sektörde istihdam edilenleri ön plana çıkarmaktadır. Gelişmekte olan pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de turizmin istihdam yaratmadaki potansiyeli oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfus ilçe ölçeğindeki güncel veriler üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mekânsal deseninin ilçe bazlı ortaya konabilmesidir. Bu amaca uygun olarak Sosyal Güvenlik Kurumu’ndan (SGK) 2022 yılına ait ilçe ölçeğindeki istihdam verileri elde edilmiştir. Verilere, çeşitli mekânsal istatistik teknikleri uygulanmıştır. Bulgular, Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun ülke içindeki dağılımında çarpıcı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Özellikle güneybatı kıyılarındaki uluslararası turizm merkezleri turizm sektöründe istihdam edilen nüfus açısından birçok başlıkta ön plana çıkmıştır. Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusa yönelik politika ve stratejiler geliştirilerek bütünlükçü bir yönetim anlayışının geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1395802

Article History:

Received: 24.11.2023

Accepted: 21.05.2024

Keywords:

Tourism

Labor

Spatial analysis

International tourism

centers

Türkiye

Abstract

The labor-intensive nature of tourism, one of the fastest growing sectors on a global scale, highlights those employed in the sector. As in many developing countries, the potential of tourism in Türkiye to create jobs is very significant. In this study, the population employed in the tourism sector in Türkiye is analyzed at the district scale and based on current data. The main objective of the study is to reveal the spatial pattern of the population employed in the tourism sector in Türkiye on a district basis. For this purpose, district-scale employment data for the year 2022 were obtained from the Social Security Institution (SSI). Various spatial statistical techniques were applied to the data. The findings show that there are striking differences in the distribution of the population employed in the tourism sector in Türkiye. Especially the international tourism centers on the southwestern coasts stand out in terms of the population employed in the tourism sector under many headings. There is a need to develop a holistic management approach by developing policies and strategies for the population employed in the tourism sector in Türkiye.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: cfusun@mku.edu.tr

^a Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Antakya/Türkiye, <http://orcid.org/0000-0002-5205-8752>

1. Introduction

As the world's largest employer, the tourism industry is highly dependent on a ready supply of labor (Richards, 2003:77) and according to the World Tourism and Travel Council (WTTC), it creates a job opportunity every three seconds (Özgüç, 2007:1). Consequently, tourism can be said to be an extremely powerful source of employment (Aynalem, et al., 2016; Williams, 2009: 104). According to Bull (1995:156-158), there are four main reasons behind this source: labor intensity, low-paid jobs, part-time and temporary employment, and seasonality (Akış-Roney, 2011:74). In 2021, 330 million people were working in the tourism sector worldwide (Andriotis, 2021), while in 2026, this number is projected to increase to more than 370 million (11% of total employment) (Andriotis, 2018). In general terms, job opportunities in tourism range from professional skilled positions to unskilled and semi-skilled jobs (Ladkin, 2014:133). The diversity of employment in the sector also arises in workplaces of different sizes, ranging from multinational companies to medium and small enterprises (Ladkin, 2014:133; Ruhanen, 2009:4). These characteristics offer the sector numerous opportunities for employment at different subgroups and levels (Baum, 2007:1383), particularly in poor and rural areas where other alternatives are limited (Lee and Kang, 1998:347; Liu and Wall, 2006:160). On the other hand, tourism allows for the rapid entry of young people, women, and migrant workers into the labor force (Aynalem, et al., 2016; ILO, 2010:13). Therefore, considerable variation across regions and seasons shapes the pattern of those employed in the tourism sector (UNWTO and ILO, 2014:12).

This study is based on the principle of geography's distribution principle. In fact, as Kayan (2023:10) states, the original method of geography is distribution. The analysis of the tourism sector's population's geography focuses on its quantitative characteristics, neglecting its qualitative and structural characteristics (Tüzünkan, 2015:245). In this context, the main purpose of the study is to "reveal the current spatial pattern of the population employed in the tourism sector in Turkey on a district basis". Analyses carried out at the district scale will provide the opportunity to determine the spatial distribution and clustering areas in more detail and therefore closer to reality (Yakar and Südaş, 2019:154). This approach will pave the way for a comprehensive management of the tourism sector's workforce. A review of the national literature reveals that there are many spatial statistics studies completed under the heading of tourism (Kervankıran, 2015; Kervankıran and Çuhadar, 2016; Kervankıran et al., 2016; Kervankıran and Aktürk, 2017; Kervankıran and Sert-Eteman, 2020; Yalçın, 2016; Yüncü, et al., 2017). According to Kervankıran (2015: 218), who has important studies under this heading, the spatial dynamics and relations of tourism are closely related to tourism geography. Nevertheless, no spatial statistical study has been conducted on the population employed in the tourism sector, a subject of the present study. This deficiency constitutes the main motivation of the study.

2. Material and Method

2.1. Data

Data on employment at the district level are available in the database of the Turkish Statistical Institute (TurkStat) for the years 1985, 1990, and 2000. The censuses of these years included information on the population working in different branches of economic activity, and the publication of these data at the province, district, and district center scale ended in 2000, when the last general census was

conducted (Usun et al., 2022:357). For this reason, it can be said that TurkStat does not have a database at the district scale to reveal the employment areas of the population in the years after 2000. In some studies, employment data were obtained from the chambers of commerce of the relevant district in order to eliminate this deficiency, but it is seen that these data do not have integrity for the country as a whole.

In this case, the data kept at the district scale in the SSI database was brought into question. When the data sets obtained from the SSI are analyzed, it is seen that they contain information such as year, month, district name, NACE code, type of activity, number of insured persons, and number of workplaces (Usun, et al. 2022). The difficulty of determining the exact statistical figures for those employed in the tourism sector is a concern frequently expressed in the literature (Akış-Roney, 2011:151; Selçuk, 2013:101; Şit, 2016:107). However, it's important to acknowledge the limitations of the data. The most obvious limitation of the data is its exclusive focus on insured individuals. As a result, SSI's data has overcome the concerns mentioned in the literature. However, some limitations of the data should also be mentioned. In this respect, the most evident restriction of the data is that it is based only on those who are insured. However, the presence of an unregistered labor force or fictitious insurance entries is one of the realities of our country (Usun, et al., 2022), and the rate of unregistered workers is high, especially in the tourism sector (Kaya and Atçıl, 2015:40). However, despite these restrictions, the SSI database was used in this study as it is an important data source in employment studies due to its many advantages mentioned above.

2.2. Method

Spatial data analysis methods assume a very important role in geography studies whose subject is "space" (Özgür and Aydın, 2011: 30). The method emphasizes location in conducting the analysis, and the results of the analysis using any of the techniques covered by the method suggest that the analyzed data are somehow dependent on locations (Goodchild and Janelle, 2004; Aydın, et al., 2018:29). To determine the spatial distribution of the population employed in the tourism sector in Turkey at the district scale, weighted mean center and weighted standard deviation ellipse from spatial descriptive statistical methods; Moran's I, Local Moran's I (LISA) analyses from spatial autocorrelation techniques were applied (Çubukçu, 2020; Geçen and Topuz, 2021:163; Yakar and Südaş, 2019:138). With the analysis, the clustering areas of the population employed in the tourism sector were identified, and their distribution patterns were explained.

3. Results

It would be appropriate to take a look at the general employment situation prior to the spatial analysis of the population employed in the tourism sector. In this sense, the position and size of those employed in the tourism sector within general employment can be revealed more clearly by making comparisons. When we analyze the distribution of the employed population by district in Turkey, we can see that the districts in Istanbul come to the forefront. Indeed, twenty-one of the thirty-nine districts with an employment number of 100.000 and above, in other words, more than half of them belong to Istanbul. Twelve districts in different regions share the remaining eighteen districts with the aforementioned characteristics (Figure 1; Table 2).

Analysis reveals significant differences in the distribution of those employed in the tourism sector. For instance, the hegemony of Istanbul, which was striking in the previous criterion, has disappeared when it comes to those employed in the tourism sector. This time, Antalya, which is defined as a tourism center (Işık and Zoğal, 2017: 73), came into play. In fact, half of the top ten districts with the highest number of people employed in the tourism sector in Turkey are from Antalya. Manavgat comes first in the district-based ranking of the population employed in the tourism sector, with 48.782 people. In this context, Serik (39.416), Alanya (38.628), Kemer (32.920) and Muratpaşa (31.884) are among the first ten districts in Antalya, except for Manavgat. In the distribution of the population employed in the tourism sector in Turkey, the presence of tourism centers such as Bodrum (26.899), Aksu (15.648), Fethiye (13.740) and Marmaris (11.565) among the districts with 10.000 or more employees is a striking example of the effects of tourism on employment.

In Turkey, the districts in Antalya are considered to have the highest proportion of people employed in the tourism sector within the total employment of the districts. The first three districts are Kemer (93.5%), Serik (78.4%) and Manavgat (63.7%). Marmaris is the only tourism center from Muğla province, which has many tourism centers within its borders, to rank in the first ten according to the relevant criterion. In this ranking, almost all of the first ten (except for Termal and Bozcaada) are international tourism centers in the southwest of the country: Kemer (93.5%), Serik (78.4%), Manavgat (63.7%), Aksu (51.9%), Alanya (44.1%), Marmaris (41.3%), Çeşme (37.6%) and Kaş (35.2%). Bodrum (33.3%), Fethiye (32.5%), Ula (32.1%), Kuşadası (27.8%) and Ortaca (27.2%) are other examples of centers on the southwest coast with very high concentrations of people employed in tourism. Apart from the aforementioned, Bozcaada (51.4%) and Adalar (33.0%) are also dominated by the sea-sand-sun triad, and since these two touristic districts are in the category of "districts with the highest proportion of people employed in the tourism sector in their total employment", it can be said that sea-sand-sun dominates the relevant category. On the other hand, the districts of Termal (56.0%), Selçuk (32.1%) Çaykara (30.4%), Sapanca (29.2%) and Ürgüp (25.7%) are noteworthy in terms of being in the category related to other tourism attractions other than sea-sand-sun (Figure 3; Table 4).

Analyzing the concentration levels of those employed in the tourism sector in Turkey reveals that only thirty-two districts fall into the "very high concentration" category, while the vast majority of districts in Turkey either have no concentration (six hundred and fifty-two districts) or very low concentration (one hundred and thirty-two districts) (Figure 4; Table 5). Besides, the fact that districts such as Termal, Selçuk, Çaykara, Sapanca, Ürgüp, Hamamözü, Amasra, Cide, Tercan and Çamlıhemşin are also included in the category of districts with a very high concentration of people employed in the tourism sector is important in terms of both the existence of places where tourism types other than sea-sand-sun are dominant and their distribution in different regions within the country. However, the main point to be noted here is that the high concentration of people employed in the tourism sector is concentrated on the southwestern coasts of the country.

The regional characteristics of the places where the rates and concentration levels of those employed in the tourism sector are very high become much more striking when it comes to the seasonality of the population employed in the tourism sector. In fact, all the districts in Turkey with the

highest variation in tourism sector employment (10,000 people and above) are international tourism centers on the southwestern coast of Turkey, a fact previously mentioned in various criteria (Table 6).

4. Discussion and Conclusion

In this study, a spatial analysis of the population employed in the tourism sector in Turkey has been conducted. This analysis is based on recent data at the district level in order to be effective. It is understood that the spatialization of the population employed in the tourism sector is shaped especially by coastal-mass tourism. In fact, there were striking differences in the distribution of the population employed in the tourism sector within the country. While the number of people employed in the tourism sector in international tourism centers on the southwestern coasts of Turkey is much higher than 10.000 at the district level, this number remains below 1.000 in many districts across the country.

When the proportion of people employed in the tourism sector in the total employment of the districts is analyzed, the international tourism centers on the southwest coast had significantly higher proportions than the rest of the country, with at least 25%, and in many of these centers, people employed in the tourism sector accounted for more than half of the overall employment in the districts. Considering the concentration levels of those employed in the tourism sector in the country as a whole, these tourism centers were again at the forefront, while they were accompanied by some districts (such as Termal, Selçuk, Çaykara, Ürgüp) where tourism types other than sea-sand-sun tourism were dominant. This finding is an important example of the fact that tourism types other than coastal mass tourism (such as cultural tourism) also create employment opportunities in the region where the attractions are located.

Seasonality is seen as an important problem in tourism studies, and many studies on this topic end with suggestions such as ensuring sustainability, extending tourism to the whole year, increasing off-season attractions, and turning to alternative tourism types. In this study, it has been observed that the seasonality of the population employed in the tourism sector in Turkey is not a situation that covers the whole country, and that the seasonality of those employed in the tourism sector is striking only in the tourism centers on the southwestern coasts. As mentioned before, it is not possible to reach high numbers of people employed in the tourism sector throughout the country except in international tourism centers. As such, it is only natural that there is no dominant seasonality in terms of employment across the country, where low numbers dominate.

Although the data obtained from the Social Security Institution (SSI) is an important source for revealing the real, holistic, and up-to-date situation of the population employed in the tourism sector in Turkey at the district scale, it is not sufficient. This is because data on smaller scales (such as neighborhoods), covering all aspects of those employed in the tourism sector and enabling a more detailed analysis, has not yet been collected/shared. Therefore, in this study, only a spatial analysis of this population could be made. However, the topic in question needs to be analyzed in various studies with aspects not covered here (development, qualifications, structural characteristics, women's employment, etc.). Concrete assessments of those employed in the tourism sector will be possible with small-scale, regular, comparable, and, most importantly, accessible data sets. There is a need to develop

a holistic management approach by developing policies and strategies for the population employed in tourism in Turkey.

1.Giriş

2029 yılında turist hareketliliğinin 2.2 milyara, turizmdeki sermaye yatırımlarının 1.5 milyar dolara çıkması beklenmektedir (Andriotis, 2021:1). Küresel ölçekte en hızlı büyüyen sektörlerden biri olan turizm (Andriotis, 2018:3; Aynalem, vd., 2016; Dilber, 2007:205; Işık-Erol, 2020:39; Yanardağ ve Avcı, 2012:39), emek-yoğun bir sektördür (Akın, vd., 2012:63; Afwa, vd. 2020:118; Ardiç-Yetiş ve Çalışkan, 2020:114; Lee ve Kang, 1998:341; Tutar vd., 2013:14; Şit, 2016:101;). Turizm sektörünün, emek-yoğun niteliği (Haven-Tang ve Jones, 2008:353) insan faktörünü önemli kılmaktadır (Timur, 1992’den akt. Erbaş, vd. 2016: 2). Hem arz hem de talebi oluşturan en önemli unsurun insan olmasından dolayı, hiçbir sektör turizmde olduğu kadar insanlarla doğrudan ilgili değildir ve böyle bir hakikat altında turizm sektörünün geliştirilmesi için özellikle arz tarafındaki insan unsuru büyük önem taşımaktadır (İçöz, 1991:15). Zira turizmde sunulan hizmetlerin öznesini insan oluşturur (Erbaş, vd., 2013:1151; Erbaş, vd., 2016:2; Korkusuz, 2022: 409; Lee-Ross ve Pryce, 2010; Toskay, 1989:107).

21. yüzyılda küresel ekonomi; teknoloji, telekomünikasyon ve turizm olmak üzere üç ana endüstri tarafından yönlendirilmektedir (Adeleke, 2005’den akt. Aynalem, vd., 2016). Turizm, birçok ülkede ekonomik faaliyetlerin giderek artan payına karşılık gelmekte olup, eğilimin gelecekte de devam edeceği beklenmektedir (World Tourism Organization (UNWTO) ve International Labour Organization (ILO) (ILO, 2014:11). Bu durum, sektörde istihdam fırsatlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Ladkin, 2014:132). Çok sayıda ülke kazandıkları turizm gelirlerinin yanında, önemli bir istihdam kaynağını oluşturması nedeniyle de turizmin gelişmesiyle ilgilenmektedir (UNWTO ve ILO, 2014:15). Nitekim bir ülkede turizm sektörünün gelişmesi, söz konusu ülke insanların turizmde istihdam edilebilmelerine olanak sağlayarak işsizlik ve eksik istihdam sorunlarının da ortadan kalkmasında önemli rol oynayabilmektedir (Dilber, 2007:213; Yanardağ ve Avcı, 2012:40; Tüzünkan, 2015:244).

Dünyanın en büyük işvereni olan turizm endüstrisi hazır işgücü arzına bağımlı olup (Richards, 2003:77), Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi’nin (WTTC) yaptığı hesaplama göre her üç saniyede bir iş imkânı yaratmaktadır (Özgüç, 2007:1). Dolayısıyla turizmin son derece güçlü bir istihdam kaynağı olduğu söylenebilir (Aynalem, vd., 2016; Williams, 2009: 104). Bull’a (1995:156-158) göre bu kaynağın altında; emek yoğunluğu, düşük ücretli işler, yarı zamanlı ve geçici istihdam ve mevsimsellik olmak üzere dört ana neden bulunmaktadır (Akış-Roney, 2011:74). 2021 yılında dünya genelinde turizm sektöründe 330 milyon kişi çalışmakta iken (Andriotis, 2021), 2026 yılında bu sayının 370 milyondan daha fazla olacağı (toplam istihdamın %11’i) öngörülmektedir (Andriotis, 2018). Genel anlamda, turizmdeki iş fırsatları profesyonel vasıflı pozisyonlardan vasıfsız ve yarı vasıflı işleri de kapsayacak şekilde çeşitlilik gösterir (Ladkin, 2014:133). Ayrıca sektördeki istihdam çeşitliliği çok uluslu şirketlerden, orta ve küçük işletmelere kadar farklı ölçekteki işyerlerinde de gerçekleşir (Ladkin, 2014:133; Ruhanen, 2009:4). Bu özellikleri sektöre, istihdam için farklı alt grup ve düzeylerde çok sayıda imkân (Baum, 2007:1383) ve bilhassa alternatiflerin kısıtlı olduğu yoksul ve kırsal alanlarda istihdam fırsatları sağlar (Lee ve Kang, 1998:347; Liu ve Wall, 2006:160). Öte yandan turizm; gençlerin, kadınların ve göçmen işçilerin işgücüne hızlı bir şekilde katılmasına da olanak tanır (Aynalem, vd., 2016; ILO, 2010:13). Bu sebeple turizm sektöründe istihdam edilenlerin deseni; bölgeler ve mevsimler arasındaki dikkate değer farklılıklarla şekillenmektedir (UNWTO ve ILO, 2014:12).

Gelişmekte olan ülkelerde turizmin iş imkânı yaratmadaki potansiyeli oldukça önemlidir (Özgüç, 2007:165). Türkiye’de turizm sektörü, istihdam için anahtar kabul edilebilecek bir konuma sahiptir (Çımat ve Bahar, 2003:2; Güngören ve Özcan, 2019:768). SGK verilerine göre 2022 yılı itibariyle Türkiye’de turizm sektöründe 1.293.831 kişi istihdam edilmektedir. Bu sayı toplam istidamın (18.377.044 kişi) içerisinde %7’lik kısmına denk gelir. Türkiye’de turizme yönelik çok sayıda başlık altında istatistik tutulsa/paylaşılsa da turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mekânsal istatistiği ele alınmamıştır. Türkiye’de turizm sektörünün yüksek istihdam oranlarına sahip olması ve iş olanakları yaratmadaki oldukça önemli rolü, sektörde istihdam edilen nüfusun coğrafyasının bilinmesini gerekli kılmaktadır. Turizm sektöründe istihdam edilen nüfusa ilişkin tüm dünyaya veri akışı sağlayan Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) de belirttiği gibi turizm endüstrisindeki istihdamın, uygun istatistiksel yöntemlerle tutarlı biçimde analiz edilmesi gerekmektedir (UNWTO ve ILO, 2014:13). Hakikaten Ladkin’de (2014:139) turizmdeki istihdamın mekânsal özelliklerinin kapsamlı sonuçları olduğunu ve bu noktalara değinmek için öncelikle sektörde istihdam edilen nüfusun mekânsal analizinin yapılması gerektiğini ifade eder.

Bu çalışma coğrafyanın dağılış ilkesi prensibine dayanarak hazırlanmıştır. Nitekim Kayan’ın (2023:10) da belirttiği üzere coğrafyanın özgün yöntemi dağılıştır. Turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun coğrafyası incelenirken, belirtilen nüfusun niceliksel özelliklerine değinilmiş, nitelikleri ve yapısal özellikleri (Tüzünkan, 2015:245) kapsam dışında bırakılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacını, “Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun, güncel mekânsal desenini ilçe bazlı ortaya koyabilmek” oluşturmuştur. Zira ilçe ölçeğinde gerçekleştirilecek analizler, mekânsal dağılımı ve kümelenme alanlarını daha ayrıntılı, dolayısıyla gerçeğe oldukça yakın biçimde belirleme olanağı sağlayacaktır (Yakar ve Südaş, 2019:154). Bu sayede turizm sektöründe istihdam edilen nüfusa yönelik bütünlükçü bir yönetim sağlanması yolundaki ilk adımlardan biri atılmış olacaktır. Ulusal literatür incelendiğinde, turizm başlığı altında tamamlanmış çok sayıda mekânsal istatistik çalışması olduğu görülür (Kervankıran, 2015; Kervankıran ve Çuhadar, 2016; Kervankıran vd., 2016; Kervankıran ve Aktürk, 2017; Kervankıran ve Sert-Eteman, 2020; Yalçın 2016; Yüncü, vd., 2017). Bu başlık altında önemli çalışmaları bulunan Kervankıran’a (2015:218) göre turizmin mekânsal dinamikleri ve ilişkileri turizm coğrafyasını yakından ilgilendirir. Fakat eldeki çalışmaya konu olan turizm sektöründe istihdam edilen nüfusa yönelik herhangi bir mekânsal istatistik çalışması yapılmamıştır. Bu eksiklik çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Veri

İlçe ölçeğinde istihdama dair veriler, Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) veri tabanında 1985, 1990 ve 2000 yılları için üretilmiştir. Bu yıllardaki nüfus sayımlarında farklı ekonomik faaliyet kollarında istihdam edilen nüfusa ilgili bilgiler yer almakta olup; il, ilçe ve ilçe merkezi ölçeğindeki bu verilerin yayımlanması, son genel nüfus sayımının yapıldığı 2000 yılında sonlanmıştır (Usun vd., 2022:357). Bu sebeple TÜİK’te 2000 yılından sonraki yıllarda nüfusun istihdam alanlarını ortaya koyacak ilçe ölçeğinde bir veri tabanının bulunmadığı söylenebilir. Bu eksikliği ortadan kaldırmak için

bazı araştırmalarda ilgili ilçenin ticaret odalarından istihdama yönelik veriler temin edildiye de söz konusu verilerin ülke geneli için bütünlüğünün olmadığı görülmektedir.

Hâl böyle iken devreye SGK veri tabanındaki ilçe ölçeğinde tutulan veriler girmiştir. SGK’den elde edilen veri setleri incelendiği zaman içeriğinde; yıl, ay, ilçe adı, NACE kodu, faaliyet türü, sigortalı sayısı, iş yeri sayısı gibi bilgilerin yer aldığı görülür (Usun, vd. 2022). Turizm sektöründe istihdam edilenlere yönelik istatistik rakamları kesin olarak belirlemenin zorluğu literatürde (Akış-Roney, 2011:151; Selçuk, 2013:101; Şit, 2016:107) sıkça dile getirilen bir endişedir. Oysa SGK verilerinin; Türkiye’nin tamamını kapsayıcı biçimde ilçe ölçeğindeki güncel durumu yansıtmaması, düzenli olarak aylık biçimde veri girişinin yapılması, verilerin tek elden tutularak paylaşılması, detaylı ve kapsamlı olması gibi özelliklerinden dolayı oldukça önemli ve kullanışlı olduğu söylenebilir. Neticede SGK’nın verileri, literatürde belirtilen kaygının önüne geçmiştir. Bununla beraber verilerin birtakım sınırlılıklarından da bahsedilmelidir. Bu noktada verilerin en belirgin sınırlılığı yalnızca sigorta girişi yapılanlar üzerinden olmasıdır. Hâlbuki kayıt dışı iş gücü varlığı ya da hayali sigorta girişleri ülkemizin gerçeklerindedir (Usun, vd. 2022) ve özellikle turizm sektöründe SGK’ya kayıtsız çalışanların oranı yüksektir (Kaya ve Atçı, 2015:40). Fakat bu sınırlılıklarına rağmen SGK veri tabanı, yukarıda anılan çok sayıda avantajı nedeniyle istihdam çalışmalarında önemli bir veri kaynağı olduğu için bu çalışmada kullanılmıştır.

“Turizm sektöründe istihdam edilen nüfus” ile neyin kastedildiği son derece önemlidir. Zira gerçekleşecek mekânsal analizler bu tanıma göre şekillenecektir. Turizm sektöründe istihdam edilen nüfus; çalışma yaşındaki bireylerin kamu ya da özel sektörde yerli/yabancı turistlere hizmet sunarak geçimlerini sağlayanlarından oluşmaktadır (Tutar vd., 2013:16). Bu sefer “turizm sektörü” ile tam olarak neyin kastedildiği sorgulanır. Nitekim turizm sektöründe istihdam edilen nüfusa ilişkin doğrudan bir bilgiye ulaşmak ne TÜİK ne SGK ne de başka herhangi bir kurum/kuruluşun verileri ile söz konusu değildir. Bununla beraber, TÜİK verilerini kullanan araştırmacılar turizmle ilişkili olabilecek faaliyet kollarını, TÜİK’in 1985,1990 ve 2000 yıllarındaki genel nüfus sayımlarında tasnif ettiği on başlık üzerinden (inşaat, toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller, ulaştırma, haberleşme ve depolama gibi) belirlemeye çalışmışlardır (Akengin ve Dinç, 2020; Işık ve Zoğal, 2017; Usun, 2022; Usun vd., 2022). Öte yandan SGK verilerini kullanan araştırmacılar ise turizmle ilişkili faaliyet kollarını; “yiyecek-içecek”, “konaklama”, “seyahat acenteciliği ve tur operatörlüğü”, “havayolu”, “spor, eğlence ve dinlenme” sektörlerinde çalışanlar üzerinden incelemişlerdir (Bahar ve Çelik-İlal, 2020:131; Şit, 2016:115; Tutar, vd., 2013:22). Nitekim uluslararası ölçekte de doğrudan turizmle ilişkili faaliyet kolları kısaca “HoReCa” olarak bilinen (Hotel-Restaurant-Catering) sektörlerde çalışanlar üzerinden yürütülmektedir (Angelache vd., 2020; García-Madurga vd., 2021; Joppe, 2012; Öztürk, 2016; Usun, vd., 2022). Bu çalışmada da literatürle uyumlu biçimde turizm sektöründe istihdam edilen nüfus; HoReCa sektöründe istihdam edilenlere ek olarak seyahat acentesi ve tur operatörlerinin faaliyetleri de dikkate alınarak belirlenmiş ve turizm sektöründe istihdam edilenler ile genel istihdam sayılarına ilişkin veriler SGK’dan resmi yazı ile talep edilmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. SGK'dan talep edilen veriler

SGK Nace Kodu ¹	Faaliyet Kolu
I 5629	Dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri faaliyetleri
I 5590	Diğer konaklama yerleri
N7990	Diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler
R9329	Eğlence ve dinlence faaliyetleri
I 5630	İçecek sunum hizmetleri
I 5610	Lokanta ve seyyar yemek hizmeti faaliyetleri
I 5510	Oteller vb. konaklama yerleri
N 7911	Seyahat acentesi ve tur operatörlerinin faaliyetleri

2.2. Yöntem

Turizm sektöründe istihdam edilen nüfusa ilişkin verilerin, nitelikleri ve nicelikleri detaylı ve kapsamlı olduğu için söz konusu nüfusun, ilçe ölçeğinde mekânsal analizleri gerçekleştirilebilmiştir. SGK'dan elde edilen veriler temelde iki başlık altındadır: ilçe ölçeğinde toplam istihdam ve turizm sektöründeki istihdam sayıları. Bu başlıklar altındaki ham veriler ilk olarak amaca uygun olarak tasnif edilmiş, devamında çeşitli istatistikî hesaplamalar yapılmış, daha sonra turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun coğrafyasını analiz edebilmek için Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ortamında ilçelerin öznitelik tablolarına yeni sütunlar eklenerek aktarılmıştır. Bahsedilen aşamalarda Microsoft Excel ve CBS paket programı (ArcMap 10.3) kullanılmıştır. Zira CBS ve mekânsal istatistik yöntemleri, mekânsal değişimlerin analizinde farklı bakış açıları sunmaktadır (Geçen ve Topuz, 2022:36).

Mekânsal veri analizi yöntemleri, öznesi “mekân” olan coğrafya çalışmalarında oldukça önemli bir rol üstlenir (Özgür ve Aydın, 2011: 30). Yöntem, analizin yürütülmesinde lokasyonu vurgulamaktadır ve yöntem kapsamına giren tekniklerin herhangi birinin kullanıldığı analiz sonuçları, analiz edilen verilerin bir şekilde lokasyonlara bağımlı olduğunu ileri sürer (Goodchild ve Janelle, 2004; Aydın, vd., 2018:29). Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun, ilçe ölçeğinde nasıl bir mekânsal dağılım sergilediğinin belirlenmesi için mekânsal betimleyici istatistik yöntemlerinden ağırlıklı ortalama merkez ve ağırlıklı standart sapma elipsi; mekânsal otokorelasyon tekniklerinden Moran’s I, Lokal Moran’s I (LISA) analizleri uygulanmıştır (Çubukçu, 2020; Yakar ve Südaş, 2019:138; Geçen ve Topuz, 2021:163). Analizlerle turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun kümelenme alanları tespit edilerek dağılım düzenleri açıklanmıştır.

Ağırlıklı ortalama merkez, ortalama merkezin bir değişken ile ilişkilendirilerek ağırlıklandırılması ile elde edilir ve hesaplanırken koordinatlar teker teker ilişkilendirilmiş oldukları ağırlıklarla çarpılıp toplam ağırlık değerine bölünür (Çubukçu, 2020:190). Bu çalışmada bahsedilen ağırlıkları, turizm sektöründeki istihdam sayıları oluşturmuştur. Mekânsal veri analizinde, sıkça kullanılan bir diğer yöntem standart sapma elipsidir (Çubukçu, 2020: 194; Kervankıran ve Aktürk, 2016: 92). Standart sapma elipsi, mekânsal dağılımın dokusuna ilişkin sonuçlar üretmekte ve yayılma derecesini göstermektedir. Elipsin boyutu ve şekli yayılma derecesini oluştururken eksenin pozisyonları da mekân üzerindeki yönelimin özelliklerini gösterir (Gürbüz ve Karabulut, 2008:58; Kervankıran, vd., 2016:15).

Moran's I indeksi değişken değerine sahip verilerin dağılımının analizinde kullanılan en yaygın mekânsal otokorelasyon yöntemidir. Moran's I analizi sonucunda elde edilen değer +1' yaklaşılırsa, veride kümelenme eğiliminin olduğu, -1'e yaklaşılırsa kümelenme eğiliminin olmadığı (verinin dağınık dağılıma sahip olduğu), 0'a eşit ya da yakın durumunda ise verilerin rastlantısal olarak dağıldığı ve kümelenme olmadığı değerlendirilmesi yapılır (Çubukçu, 2020:256-258). Moran's I bütün alandaki nesnelerin benzerlik değerini ölçerken, Anselin Lokal Moran I İndeksi (LISA) belirli bir alan ve onun komşularıyla arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılır (Anselin, 1995; Aydın, vd., 2018:32; Çay-Atalay ve Akan, 2023:449). Moran's I indeksi global ölçekli olup, alanın bütününde dağılımın mekâna bağlılık düzeyini ölçtüğü için, alan içerisinde dağılımın nerelerde kümelendiğini lokal olarak belirleyemez (Çubukçu, 2020:278; Kervankıran ve Çuhadar, 2016:61). Bu nedenle, mekândaki dağılımın lokal ölçekte analizini yapabilmek amacıyla LISA (Anselin, 1995) kullanılmıştır. Her bir ilçenin sahip olduğu benzerliğini ve yakınlığını dikkate alarak, farklı nitelikteki dört sınıfın (HH: Yüksek-yüksek, HL: yüksek-düşük, LH: Düşük-Yüksek, LL: Düşük-düşük) mekânsal olarak anlamlı bir şekilde kümelendiği alanlar haritalandırılmıştır.

Lokasyon katsayı analizi (LQ) (Miller vd., 1991), belirli bir olgunun, herhangi bir yerel mekânsal ölçekteki (il, ilçe vb.) yoğunluğu, ulusal yoğunluğa oranlaması ile hesaplanmaktadır (Usun, 2023). Lokasyon katsayı analizi, istihdamda bölgesel uzmanlaşmayı vurgular (Brachert, 2011:421). Lokasyon katsayısı'nın analizlerde kullanımı istihdamda bölgesel yığılma ve buna bağlı olarak bölgesel uzmanlaşmaya dayalı başlamış sonrasında çeşitli başlıklarda uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Çiftçi, 2018:553). Bu çalışmada turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun yoğunlaşma düzeylerini belirlemeye yönelik lokasyon katsayı analizinde şu formül kullanılmıştır:

$$LQ = \frac{X_i}{Y_i}$$

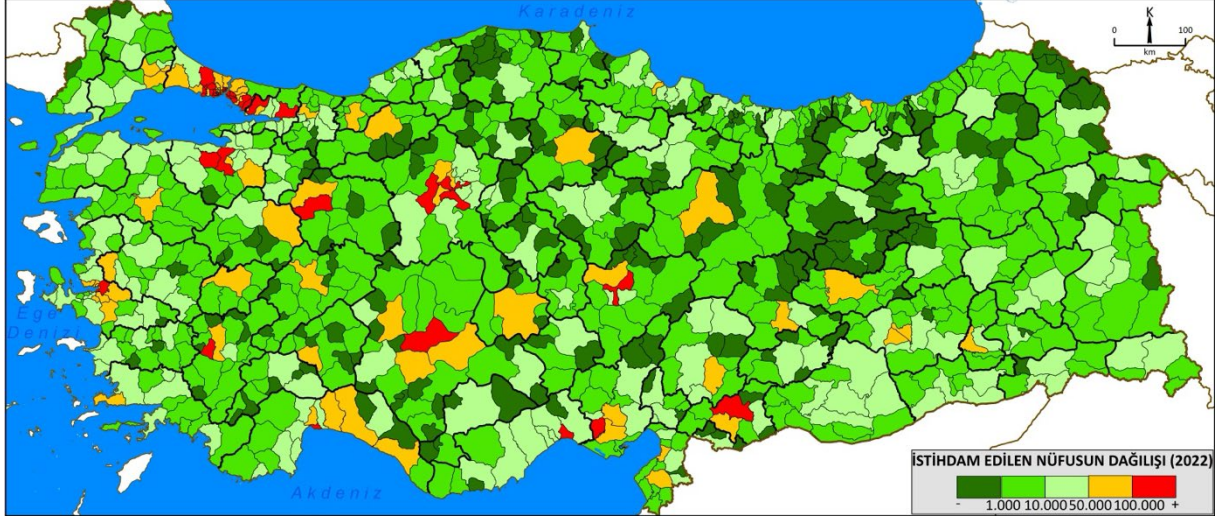
X_i : herhangi bir ilçede turizm sektöründe istihdam edilenlerin, o ilçedeki toplam istihdama oranı

Y_i : Türkiye'deki turizm sektöründe istihdam edilenlerin, Türkiye'deki toplam istihdama oranı

3. Bulgular

Turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mekânsal analizine geçmeden önce genel istihdamın durumuna göz atmak yerinde olacaktır. Zira bu anlayışla, genel istihdam içerisinde turizm sektöründekilerin konumu ve boyutu karşılaştırmalar yapılarak daha net ortaya konabilecektir. Türkiye'de istihdam edilen nüfusun ilçelere göre dağılışı incelendiğinde, İstanbul'daki ilçelerin belirgin biçimde ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Nitekim 100.000 ve üzeri istihdam sayısına sahip otuz dokuz ilçenin yirmi biri, diğer deyişle yarısından fazlası İstanbul'a aittir. Sözü edilen niteliğe sahip geri kalan on sekiz ilçe ise farklı bölgelerdeki on iki ile dağılmış durumdadır. İstihdam sayısı açısından ilçeler arasında Çankaya (608.281) liderken, onu Şişli (378.339) ve Şehitkamil (279.096) izlemiştir. En yüksek istihdam sayılarına ülkenin batısında rastlanması şaşırtıcı değildir. Şüphesiz ki bu durum, bahsedilen bölgelerin sanayileşmeleri, kentleşmeleri, gelişmeleri ve aldıkları göçlerle ilişkili olmalıdır (Işık, 2005). Başkent'in doğusunda 100.000 ve üzeri istihdam sayısına sahip sadece dört ilçe, Şehitkamil (279.096), Seyhan (158.227), Melikgazi (155.303) ve Akdeniz (108.030) bulunmaktadır. Bunun hâricinde Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki ilçelerde istihdam edilenlerin neredeyse tamamı 10.000

kişinin altındadır. Öte yandan 100.000 ve üzeri istihdam sayısına sahip ilçeler kategorisine turizm kenti olarak bilinenlerden sadece Muratpaşa'nın (163.068) girebildiğinin altını çizmekte fayda vardır (Şekil 1; Çizelge 2).

Şekil 1. Türkiye'de ilçelere göre istihdam edilen nüfusun dağılışı (2022)

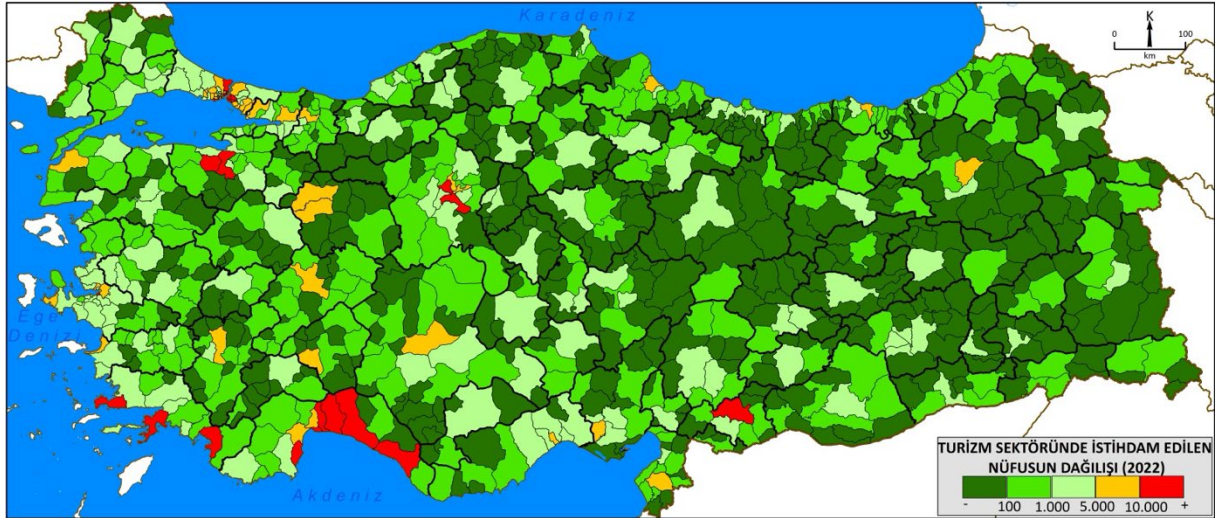
Çizelge 2. Türkiye'de istihdam edilen nüfusun en yüksek olduğu (100.000 ve üzeri) ilçeler

Sıra	İlçe	İl	Sıra	İlçe	İl
1	Çankaya	Ankara	21	Bornova	İzmir
2	Şişli	İstanbul	22	Seyhan	Adana
3	Şehitkamil	Gaziantep	23	Selçuklu	Konya
4	Nilüfer	Bursa	24	Melikgazi	Kayseri
5	Esenyurt	İstanbul	25	Bakırköy	İstanbul
6	Ümraniye	İstanbul	26	Beşiktaş	İstanbul
7	Yenimahalle	Ankara	27	Bahçelievler	İstanbul
8	Osmangazi	Bursa	28	Üsküdar	İstanbul
9	Beyoğlu	İstanbul	29	Altındağ	Ankara
10	Gebze	Kocaeli	30	Odunpazarı	Eskişehir
11	Bağcılar	İstanbul	31	Sincan	Ankara
12	Ataşehir	İstanbul	32	Arnavutköy	İstanbul
13	Tuzla	İstanbul	33	Kağıthane	İstanbul
14	Kadıköy	İstanbul	34	Maltepe	İstanbul
15	Başakşehir	İstanbul	35	Beylikdüzü	İstanbul
16	Konak	İzmir	36	İzmit	Kocaeli
17	Küçükçekmece	İstanbul	37	Zeytinburnu	İstanbul
18	Pendik	İstanbul	38	Akdeniz	Mersin
19	Fatih	İstanbul	39	Merkezefendi	Denizli
20	Muratpaşa	Antalya			

Kaynak: SGK, 2022 ilçe ölçeğinde istidam verileri

Konu turizm sektöründe istihdam edilenlerin dağılışı açısından değerlendirildiğinde, dağılımda önemli farklılıkların olduğu göze çarpar. Sözelimi bir önceki kriterde çarpıcı olan İstanbul'un üstünlüğü, söz konusu turizm sektöründe istihdam edilenler olduğunda ortadan kalkmıştır. Bu sefer devreye turizm kenti olarak tanımlanan Antalya (Işık ve Zoğal, 2017: 73) girmiştir. Nitekim Türkiye'de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun en yüksek olduğu ilk on ilçe sıralamasında başı çekenlerin

yarısı Antalya’ dandır. Manavgat, 48.782 kişi ile turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun ilçe bazlı sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Bu bağlamda Manavgat hâricinde ilk on içerisine Antalya’ dan; Serik (39.416), Alanya (38.628), Kemer (32.920) ve Muratpaşa (31.884) girmiştir. Burada Çankaya’ ya ayrı bir parantez açmak gerekir ki; istihdam sayıları sıralamasında birinci olan Çankaya, turizm sektöründe istihdam edilenler arasında ikinci sırada yer almıştır. Bu durumun Çankaya’ nın başkent in sosyal, kültürel, siyasi, bürokrasi ve ticaretin merkezi durumunda (Akkaya-Büyükcivelek ve Varol, 2021:336) olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Türkiye’ de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun dağılışında 10.000 ve üzeri istihdam sayısına sahip ilçeler arasında Bodrum (26.899), Aksu (15.648), Fethiye (13.740), Marmaris (11.565) gibi turizm merkezlerinin bulunması turizmin istihdam üzerindeki etkisinin açık bir örneğidir. Öte yandan turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun 10.000 ve üzeri olduğu ilçeler arasında kent turizminin gelişmiş olduğu metropollere ait ilçeler de dikkati çekmektedir. İstanbul’ dan Şişli (32.986), Fatih (32.280), Beyoğlu (24.516), Beşiktaş (23.623) ve Kadıköy (23.072) ile İzmir’ den Konak’ ın (15.594) bu duruma örnek teşkil ettiği söylenebilir (Şekil 2; Çizelge 3). Resme tersten bakıldığında ülkenin iç kesimleri, Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ daki ilçelerin neredeyse tamamında turizm sektöründe istihdam edilen sayılarının 5.000 kişiden az olduğu görülür. Eğer sadece Doğu ve Güneydoğu bölgeleri dikkate alınır ise buradaki ilçelerin tamamında turizm sektöründe istihdam edilenlerin sayısı (birkaç istisna hâricinde) 1.000 kişinin, pek çoğunda ise 100 kişinin altındadır.

Şekil 2. Türkiye’de ilçelere göre turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun dağılışı (2022)

Çizelge 3. Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun en yüksek olduğu (10.000 ve üzeri) ilçeler

Sıra	İlçe	İl	Sıra	İlçe	İl
1	Manavgat	Antalya	14	Aksu	Antalya
2	Çankaya	Ankara	15	Konak	İzmir
3	Serik	Antalya	16	Bakırköy	İstanbul
4	Alanya	Antalya	17	Fethiye	Muğla
5	Şişli	İstanbul	18	Nilüfer	Bursa
6	Fatih	İstanbul	19	Yenimahalle	Ankara

7	Muratpaşa	Antalya	20	Marmaris	Muğla
8	Kemer	Antalya	21	Sarıyer	İstanbul
9	Bodrum	Muğla	22	Şehitkamil	Gaziantep
10	Beyoğlu	İstanbul	23	Ümraniye	İstanbul
11	Beşiktaş	İstanbul	24	Ataşehir	İstanbul
12	Kadıköy	İstanbul	25	Üsküdar	İstanbul
13	Osmangazi	Bursa			

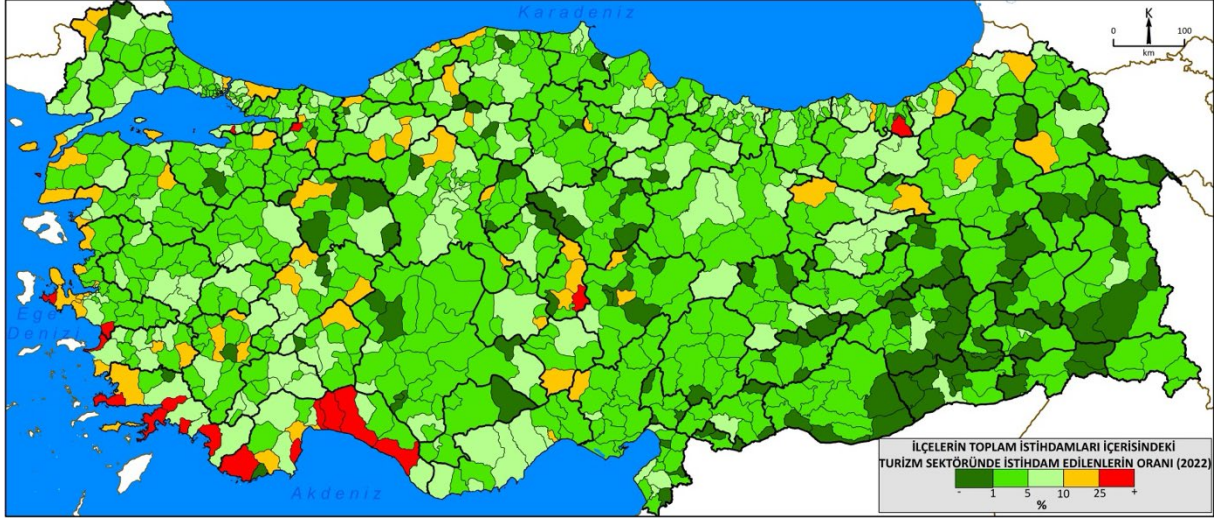
Kaynak: SGK, 2022 ilçe ölçeğinde istidam verileri

Turizm sektöründe istihdam edilen nüfus büyüklüğünün “ilçelerin sahip olduğu toplam istihdam sayılarının” etkisi altında olduğu söylenebilir. Sözelimi turizm sektöründe istihdam edilenlerin görece çok olduğu İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi metropollere ait ilçeler, aynı zamanda oldukça fazla istihdam sayılarına da sahiptir. Bu etkiyi ortadan kaldırmak ve istihdam edilenler arasında; turizm sektöründe istihdam edilenlerin payını daha net ortaya koyabilmek için “ilçelerin toplam istihdamları içerisinde, turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranları” hesaplanmıştır. Böylece toplam istihdamda çok yüksek sayılara sahip olmanın etkisi ortadan kalkmış, başka bir ifadeyle ilçeler arasında standardizasyon sağlanmıştır. Hâl böyle olunca Türkiye’de ilçelerin toplam istihdamları içerisinde, turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranlarında en yüksek değerlere ülkenin önemli turizm merkezlerinde rastlanılmıştır. Bu kriterin baz alındığı listede ön sıralarda yer alan Alanya, Kemer, Manavgat, Antalya (merkez), Kuşadası, Çeşme, Bodrum, Marmaris ve Fethiye aynı zamanda Türkiye’de turizm kentleşmesinin deneyimlendiği yerlerdir ve bu anlamda; nüfus gelişiminden iç göçe, turistik arazi kullanımından istihdama, ikinci konut varlıklarından, yabancı göçlerine ve mülk edinimlerine kadar pek çok başlık altında çeşitli çalışmalara konu olmuşlardır (Andriotis, vd., 2023; Dinç ve Usun, 2023; Südaş ve Mutluer, 2008; Usun, vd., 2022; Usun, 2023).

Türkiye’de ilçelerin toplam istihdamları içerisinde, turizm sektöründe istihdam edilen oranlarının en yüksek olduğu ilçeler sıralamasında başı Antalya’daki ilçeler çekmektedir. Bu sıralamada ilk üçte Kemer (%93,5), Serik (%78,4) ve Manavgat (%63,7) yer almaktadır. Marmaris ise sınırları içerisinde çok sayıda turizm merkezi bulunan Muğla ilinden, ilgili kritere göre ilk on sıralamasına girebilen tek turizm merkezidir. Bu sıralamada ilk onun neredeyse tamamı (Termal ve Bozcaada hariç) ülkenin güneybatısındaki uluslararası turizm merkezlerinden oluşmuştur: Kemer (%93,5), Serik (%78,4), Manavgat (%63,7), Aksu (%51,9), Alanya (%44,1), Marmaris (%41,3), Çeşme (%37,6) ve Kaş (%35,2). Ayrıca ilk ona girememelerine rağmen Bodrum (%33,3), Fethiye (%32,5), Ula (%32,1), Kuşadası (%27,8) ve Ortaca (%27,2) güneybatı kıyılarında turizm sektöründe istihdam edilenlerin çok yüksek yoğunlaşma yaşadığı merkezlere verilebilecek diğer örneklerdendir. Anılanlar dışında Bozcaada (%51,4) ve Adalar’da (%33,0) da deniz-kum-güneş üçlemesi ön planda olduğu ve bu iki turistik ilçe “toplam istihdamları içerisinde, turizm sektöründe istihdam edilen oranlarının en yüksek olduğu ilçeler” kategorisinde yer aldığı için; deniz-kum-güneşin ilgili kategoriye hükmetmiş durumda olduğu söylenebilir. Öte yandan Termal (%56,0), Selçuk (%32,1) Çaykara (%30,4), Sapanca (%29,2) ve Ürgüp (%25,7) ilçeleri; deniz- kum-güneş dışında sahip oldukları diğer turizm çekicilikleriyle ilgili kategoride yer almaları bakımından dikkat çekicidir (Şekil 3; Çizelge 4).

Türkiye’de ilçelerin toplam istihdamları içerisinde, turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranı ülke bütünü için değerlendirildiğinde ise; güneybatıdaki turizm merkezlerinde rastlanılan çok yüksek oranların dışında heterojen bir dağılımın olduğu söylenebilir. Sözelimi ilçelerin toplam istihdamları

içerisinde turizm sektöründe istihdam edilenlerin %25’den az olan farklı sınıflardaki oranları ülkenin hemen her bölgesinde görülebilmektedir. Bu heterojenliği turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranlarının çok az olduğu sınıfın (%5’e kadar) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde toplanması bozmaktadır.

Şekil 3. Türkiye’de ilçelerin toplam istihdamları içerisindeki turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranı (2022)

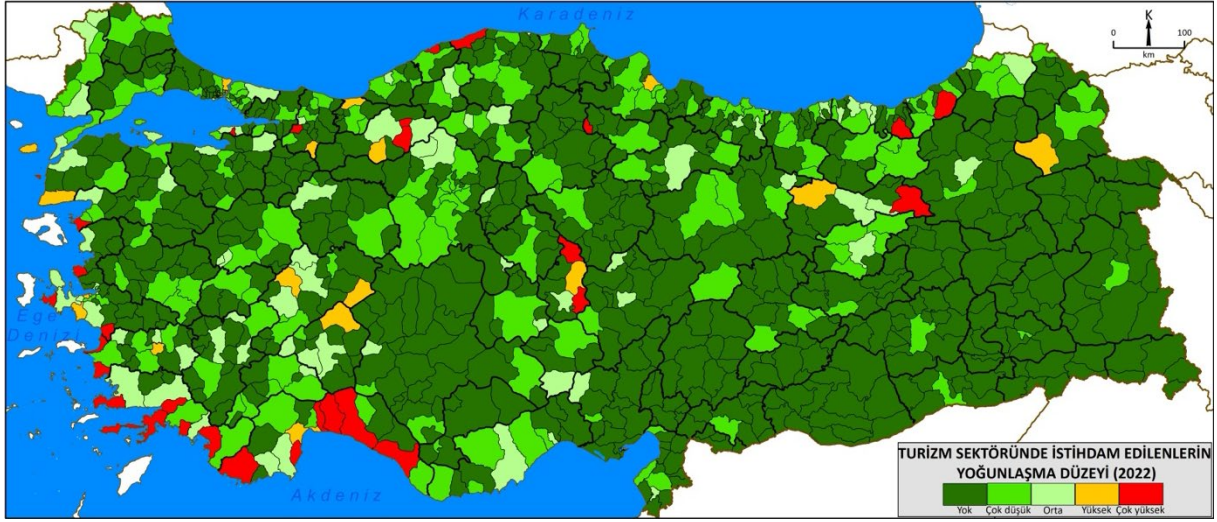
Çizelge 4. Türkiye’de ilçelerin toplam istihdamları içerisinde, turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranının en yüksek olduğu ilçeler

Sıra	İlçe	İl	Sıra	İlçe	İl
1	Kemer	Antalya	11	Bodrum	Muğla
2	Serik	Antalya	12	Adalar	İstanbul
3	Manavgat	Antalya	13	Fethiye	Muğla
4	Termal	Yalova	14	Selçuk	İzmir
5	Aksu	Antalya	15	Ula	Muğla
6	Bozcaada	Çanakkale	16	Çaykara	Trabzon
7	Alanya	Antalya	17	Sapanca	Sakarya
8	Marmaris	Muğla	18	Kuşadası	Aydın
9	Çeşme	İzmir	19	Ortaca	Muğla
10	Kaş	Antalya	20	Ürgüp	Nevşehir

Kaynak: SGK, 2022 ilçe ölçeğinde istidam verileri

İlçelerin toplam istihdamları içerisinde turizm sektöründe istidam edilenlerin oranına ek olarak; ilçe düzeyinde turizm sektöründe istihdam edilen yoğunluklarının, ulusal ölçekteki yoğunluğa oranlamasıyla hesaplanan turizm sektöründe istihdam edilenlerin yoğunlaşma düzeyleri ortaya konmuştur. Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilenlerin yoğunlaşma düzeyleri ele alındığında “çok yüksek yoğunlaşma” kategorisinde yalnızca otuz iki ilçenin yer aldığı, Türkiye’deki ilçelerin çok büyük bir bölümünde ise herhangi bir yoğunlaşmanın olmadığı (altı yüz elli iki ilçe) ya da çok düşük yoğunlaşmanın (yüz otuz iki ilçe) olduğu görülür (Şekil 4; Çizelge 5). Turizm sektöründe istihdam edilenlerin çok yüksek yoğunlaşma gösterdiği ilçeler sıralamasında; ilk yirmi, toplam istihdam içerisinde turizm sektöründe istihdam edilenlerin yüksek olduğu ilçeler sıralamasıyla aynıdır. Ek olarak Datça, Ayvalık, Didim ve Foça gibi turizm merkezleri de çok yüksek yoğunlaşma kategorisinde olduğu için deniz-kum-güneş hegemonyasının burada da devam ettiği söylenebilir. Öte yandan turizm

sektöründe istihdam edilenlerin çok yüksek yoğunlaşma görüldüğü olduğu ilçeler kategorisinde Termal, Selçuk, Çaykara, Sapanca, Ürgüp, Hamamözü, Amasra, Cide, Tercan ve Çamlıhemşin gibi ilçelerin de yer alması, hem deniz-kum-güneş dışında turizm çeşitlerinin baskın olduğu yerlerin varlığı hem de bunların ülke içindeki farklı bölgelere dağılımı açısından önemlidir. Fakat burada asıl dikkati çekilmesi gereken husus; turizm sektöründe çok yüksek yoğunluğa sahip istihdam edilenlerin ülkenin güneybatı kıyılarında yoğunlaşmasıdır. Bunlar haricinde turizm sektöründe istihdam edilenlerin yoğunlaşma düzeylerinde ülkenin neredeyse tamamında ya herhangi bir yoğunlaşmanın olmadığı ya da yoğunlaşma olsa bile bunların çok düşük düzeyde kaldığı söylenebilir.

Şekil 4. Lokasyon katsayı analizi kullanılarak Türkiye’de ilçelere göre turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun yoğunlaşma düzeyi (2022)

Çizelge 5. Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilenlerin, lokasyon katsayı analizine göre çok yüksek kategoride yer aldığı ilçeler

Sıra	İlçe	İl	Sıra	İlçe	İl
1	Kemer	Antalya	17	Sapanca	Sakarya
2	Serik	Antalya	18	Kuşadası	Aydın
3	Manavgat	Antalya	19	Ortaca	Muğla
4	Termal	Yalova	20	Ürgüp	Nevşehir
5	Aksu	Antalya	21	Hamamözü	Amasya
6	Bozcaada	Çanakkale	22	Amasra	Bartın
7	Alanya	Antalya	23	Datça	Muğla
8	Marmaris	Muğla	24	Cide	Kastamonu
9	Çeşme	İzmir	25	Kozaklı	Nevşehir
10	Kaş	Antalya	26	Dörtdivan	Bolu
11	Bodrum	Muğla	27	Tercan	Erzincan
12	Adalar	İstanbul	28	Çamlıhemşin	Rize
13	Fethiye	Muğla	29	Ayvalık	Balıkesir
14	Selçuk	İzmir	30	Didim	Aydın
15	Ula	Muğla	31	Yeniçağa	Bolu
16	Çaykara	Trabzon	32	Foça	İzmir

Kaynak: SGK, 2022 ilçe ölçeğinde istidam verileri

Turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranları ve yoğunlaşma düzeylerinin çok yüksek olarak görüldüğü yerler bölgesel farklılıklar ile karakterize olmuştur. Bu durum, mevzu bahis turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mevsimselliği olduğunda ise çok daha çarpıcı hale gelmektedir. Nitekim Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusta en fazla değişimin yaşandığı (10.000 kişi ve üzeri) ilçelerin tamamı daha önce farklı kriterlerde birçok kez değinilen Türkiye’nin güneybatı kıyılarındaki uluslararası turizm merkezleridir (Çizelge 6). Antalya’nın en önemli turistik ilçeleri Manavgat (131.669) ve Alanya (118.935), turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun yaz ile kış mevsimleri arasında 100.000 kişi ve üzerinde değişimin yaşandığı özel örnekler olmuştur. Bu ikisini, ülkenin diğer uluslararası turizm merkezleri sırayla takip etmiş ve Türkiye’de yaz ve kış mevsimlerinde turizm sektöründe istihdam edilen nüfusta en fazla (10.000 ve üzeri) değişimin yaşandığı ilçelerin tamamını (toplamda 12 ilçe) bu turizm merkezleri oluşturmuştur. Dolayısıyla turizm sektöründe istihdam edilenlerde mevsimselliğin baskın olduğu alanlar olarak karşımıza, doğrudan kıyı-kitle turizmi nedenli turizm kentleşmesiyle gelişen merkezler çıkmıştır.

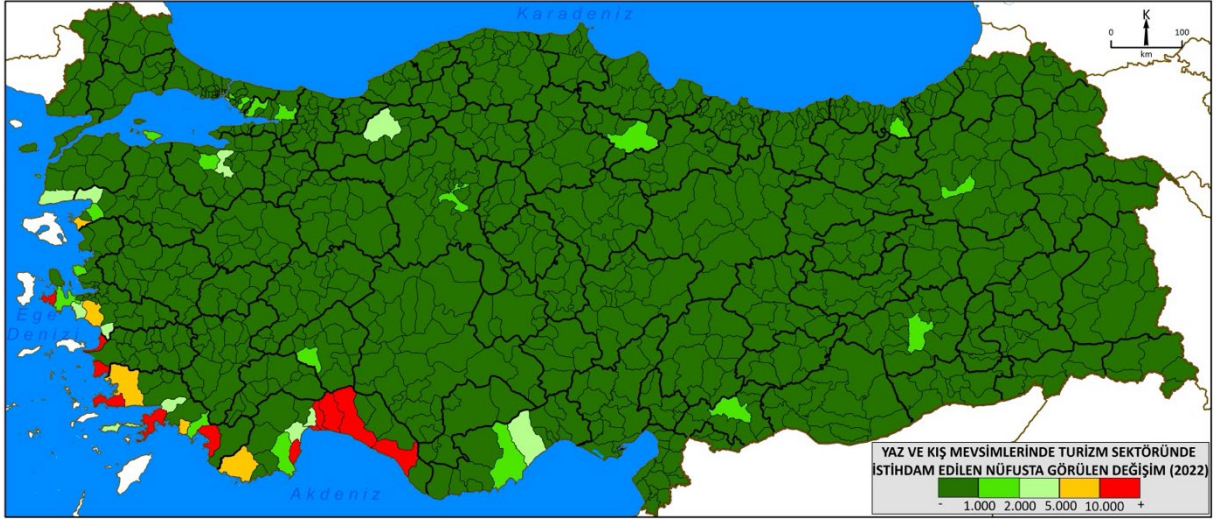
Çizelge 6. Türkiye’de mevsimselliğin turizm sektöründe istihdam edilen nüfus üzerinde en fazla etkili olduğu ilçeler

Sıra	İlçe	İl	Yaz-Kış İstihdam Farkı
1	Manavgat	Antalya	131.669
2	Alanya	Antalya	118.935
3	Kemer	Antalya	94.740
4	Bodrum	Muğla	90.782
5	Serik	Antalya	69.454
6	Marmaris	Muğla	33.842
7	Fethiye	Muğla	31.255
8	Aksu	Antalya	26.532
9	Çeşme	İzmir	25.585
10	Muratpaşa	Antalya	23.827
11	Kuşadası	Aydın	17.791
12	Didim	Aydın	10.559

Kaynak: SGK, 2022 ilçe ölçeğinde istidam verileri

Anılanlar hâricinde ülke genelinde turizm sektöründe istihdam edilenlerin mevsimselliği incelendiğinde; beş ilçede 5.000 ile 9.999, on üç ilçede 2.000 ile 4.999, yirmi üç ilçede ise 1.000 ile 1.999 kişi arasında değişim yaşandığı görülür. Söz konusu ilçelerin tamamı yaz aylarında turizm sektöründe istihdam edilenlerin fazla olduğu yerler değildir. Tam aksine Bolu (merkez), Osmangazi, Nilüfer, Isparta (merkez), Palandöken gibi kış turizmiyle öne çıkan ilçelerde kış aylarında turizm sektöründe istihdam edilenlerin sayısı yaz aylarından (her ne kadar kıyı turizmi merkezlerindeki kadar çarpıcı olmasa da) görece belirgin biçimde fazladır (Şekil 5). Altı çizilmesi gereken bir başka konu ise dokuz yüz yirmi ilçede 1.000 kişinin altında bir değişimin olmasıdır. Güneybatı kıyılarındaki turizm merkezleri dışında ortaya çıkan durum, turizm sektöründe istihdam edilenlerin mevsimselliğinin ülke geneline yayılmamış olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mevsimselliğinin tüm ülkeyi kapsayan bir durum olmadığı, aksine son derece lokal ve bölgesel karaktere sahip olduğu söylenebilir. Bu bulgunun elde edilmesinde; turizm sektöründe istihdam edilenlerin dağılışı, toplam istihdam içerisinde turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranları ve turizm sektöründe çalışanların yoğunlaşma düzeyleri gibi değişkenler etkili olduğu için böyle bir fotoğrafı

görmek (turizm sektöründe istihdam edilenlerde mevsimselliğin sadece güneybatı kıyılarındaki turizm merkezlerinde baskın oluşu) anlaşılabilir bir durumdur.

Şekil 5. Türkiye’de ilçelere göre yaz ve kış mevsimlerinde turizm sektöründe istihdam edilen nüfusta görülen değişim (2022)

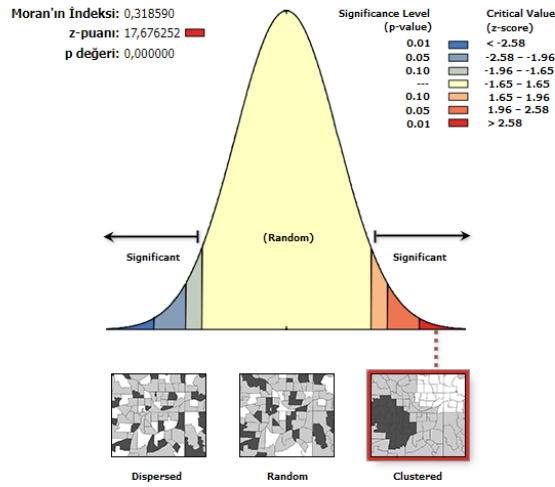
Türkiye’de ilçelere göre turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun ağırlıklı ortalama merkezi, ortalama merkezin 258 km, toplam istihdam edilenlerin ağırlıklı ortalama merkezi ise 198 km batısında konumlanmıştır (Şekil 6). Turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun ağırlıklı ortalama merkezinin, ortalama merkezden bu denli uzaklaşmasının temel nedeni, ilgili başlık altında güneybatı kıyılarındaki turizm merkezlerinde görülen yüksek sayılardır. Her ne kadar sadece turizm sektöründe istihdam edilenlerin oluşturduğu ağırlıklı ortalama merkez kadar olmasa da toplam istihdam edilenlerin ağırlıklı ortalama merkezi de ortalama merkezden uzaklaşmış durumdadır. Şüphesiz bu durumun ortaya çıkışında, ülkenin batısındaki istihdam sayılarının daha fazla olması önemli bir etkidir. Bunların yanında turizm sektöründe istihdam edilenlerin ağırlıklı ortalama merkezinin az da olsa, ortalama merkeze göre güneye yöneliminde özellikle Antalya, Muğla gibi güney ve güneybatıdaki turizm merkezleri etkili olurken, toplam istihdamın ağırlıklı ortalama merkezinin kuzeye yöneliminde ise İstanbul ve çevresindeki istihdam sayıları etkili olmuştur.

Çalışmada turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun, yayılım yönünü ortaya koymak için standart sapma elipsi çizilmiştir. Buna göre standart sapma elipsinin eksenlerinin büyüklüğünü ve yayılımını (Kervankıran ve Çuhadar, 2016:60), ilçelerin konumları ile bu ilçelerde toplam istihdam ve turizm sektöründe istihdam edilen nüfus belirlemiştir. Toplam istihdam edilenlerin ağırlıklı standart sapma elipsi kuzeybatı-güneydoğu ekseninde Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri odaklı uzanmıştır. Elipsin şeklini almasında ülkenin en büyük iki metropolündeki, İstanbul ve Ankara, istihdam sayıları en büyük rolü oynamıştır. Toplam istihdam edilenlerin ağırlıklı standart sapma elipsinde hâl böyle iken, yalnızca turizm sektöründe istihdam edilenlerin ağırlıklı standart sapma elipsi hem şekil hem de boyut olarak farklılaşmıştır. Turizm sektöründe istihdam edilenlerin ağırlıklı standart sapma elipsinin güneybatıya daha fazla yönelimi, çalışmada birçok kez anılan uluslararası turizm merkezlerinden kaynaklanmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. Türkiye’de ilçelere göre toplam istidam ile turizm sektöründe istidam edilenlerin ağırlıklı ortalama merkezi ve ağırlıklı standart sapma elipsi

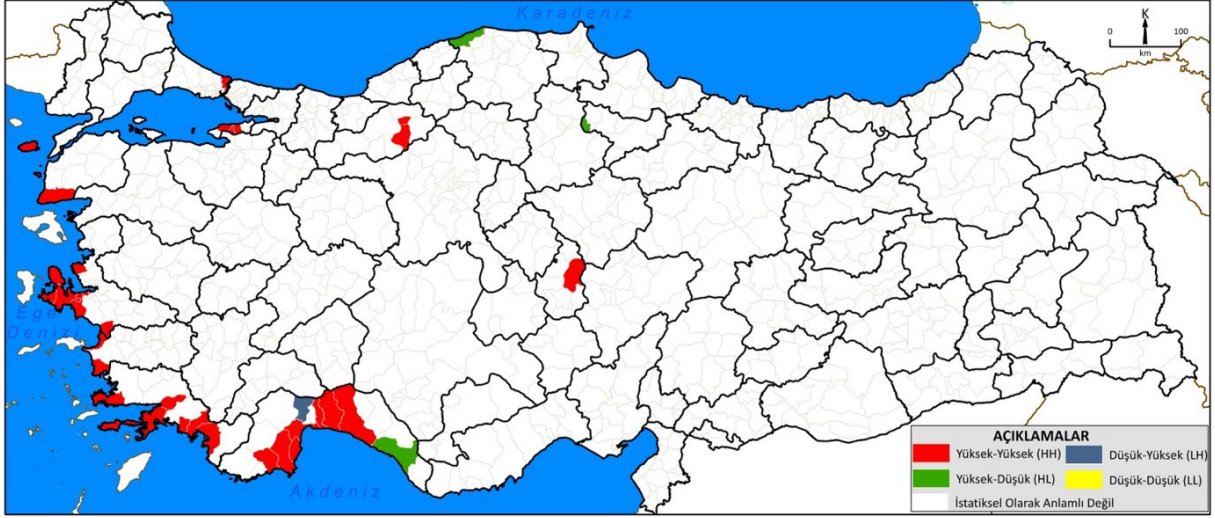
Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun ilçelere dağılımının istatistiksel açıdan mekânsal kümelenme gösterip göstermediği Moran’s I ile sorgulanmıştır. Buna göre; elde edilen 0,32 Moran’s I indeks değeri, indeks değerinin +1’e yaklaşmasından dolayı bu sektörde istihdam edilenlerin mekânsal olarak kümelendiğini ortaya koymaktadır (Şekil 7). Nitekim söz konusu kümelenmenin güneybatı kıyılarındaki turizm merkezlerinde görüldüğü Şekil 2’den anlaşılabilir.

Şekil 7. Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun Moran’s I kümelenme analizi değerleri (2022)

Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mekânsal otokorelasyonunu ölçen LISA analizine göre üç sınıfın (HH, HL ve LH) olduğu bulgulanmıştır. Bu bağlamda Türkiye’deki ilçeler arasında güçlü bir mekânsal ayrışmanın olduğu dikkati çekmektedir. Analize göre yakın çevresiyle birlikte yüksek düzeyde turizm sektöründe istihdam edilen nüfusa sahip olan ilçeleri daha çok batı ve güneybatı kıyılarında görebilmek mümkündür. Buna karşılık Alanya, Hamamözü ve Cide’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun yüksek, çevresindeki ilçelerde ise belirgin biçimde düşük olmasından dolayı bu üç ilçe yüksek-düşük (HL) sınıfında yer almıştır. Antalya’nın Döşemealtı ilçesi,

çevresine kıyasla belirgin biçimde daha az turizm sektöründe istihdam edilen nüfusa sahip olduğu için düşük-yüksek (LH) sınıfında görülmüştür (Şekil 8).

Şekil 8. Türkiye’de ilçelere göre turizm sektöründe istihdam edilen nüfus dağılımının LISA sonucu (2022)

4. Tartışma ve Sonuç

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Raporu’nda ve On Birinci Kalkınma Planı’nda turizmin hem mevsimsel hem de bölgesel olarak eşit dağılması hedeflenmekte, mekânsal eşitsizliği azaltmada turizm önemli bir sektör olarak görülmektedir (Kervankıran ve Sert-Eteman, 2020: 127). Hiç şüphesiz bu hedefe ulaşma yolunda göz önünde bulundurulması gereken değişkenlerden birisi de turizmde istihdam edilen nüfustur. Zira emek-yoğun bir endüstri olan turizm, bünyesindeki çeşitli imkânlarla birlikte çok sayıda kişiye/aileye çalışma olanağı sağlayarak ekonomik kalkınmayı desteklemektedir. Dolayısıyla, turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun planlanmasında ve yönetişiminde mekânsal veri analizi önemli bir yer tutmaktadır.

Eldeki çalışmada, Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mekânsal analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analiz efektif olması açısından ilçe ölçeğindeki son dönem verileri üzerinden yürütülmüştür. Öte yandan literatürde turizm sektöründe istihdam edilenlerin gelişimi benzer bakış açılarıyla çok sayıda çalışmaya konu olmuştur (Akengin ve Dinç, 2020; Işık ve Zoğal, 2017; Usun, vd., 2022). Fakat bu çalışmanın odağını turizm sektöründe istihdam edilenlerin mekânsal analizi oluşturduğu için turizm sektöründe istihdam edilenlerin gelişimi kapsam dışı bırakılmıştır.

Turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mekânsallığının özellikle kıyı-kitle turizmiyle şekillendiği anlaşılmaktadır. Nitekim turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun ülke içindeki dağılımında çarpıcı farklılıklar gözlenmiştir. Türkiye’nin güneybatı kıyılarındaki uluslararası turizm merkezlerinde, ilçe düzeyinde 10.000 kişiden çok daha fazla turizm sektöründeki istihdam sayılarına ulaşılırken, ülke genelindeki pek çok ilçede bu sayılar 1.000 kişinin altında kalmıştır. Turizm merkezlerindeki çarpıcılık literatürün de dikkatini çekmiş, bu merkezlere özgü bir istihdam modelinden (Usun vd., 2022) söz edilmiştir.

İlçelerin toplam istihdamları içerisinde turizm sektöründe istihdam edilenlerin oranları incelendiğinde, güneybatı kıyılarındaki uluslararası turizm merkezleri en az %25’lik oranla ülkenin geri kalanına göre oldukça yüksek oranlara sahip olmuş, hatta bu merkezlerin birçoğunda turizm sektöründeki istihdam edilenler, ilçelerdeki genel istihdamın yarısından fazlasını oluşturmuştur. Ülke genelindeki turizm sektöründe istihdam edilenlerin yoğunlaşma düzeyleri ele alındığında ise ön plana yine söz konusu turizm merkezleri çıkarken, deniz-kum-güneş turizmi dışındaki turizm türlerinin baskın olduğu bazı ilçeler de (Termal, Selçuk, Çaykara, Ürgüp gibi) onlara eşlik etmiştir. Bu bulgu, kıyı kitle turizmi hâricindeki turizm türlerinin de (kültürel turizm gibi) çekiciliklerin buldukları bölgede istihdam olanakları yaratmalarına önemli bir örnektir.

Mevsimsellik turizm çalışmalarında önemli bir problem olarak görülmekte ve bu başlıktaki pek çok çalışma; sürdürülebilirliği sağlama, turizmi tüm yıla yayma, sezon dışındaki çekicilikleri artırma ve alternatif turizm türlerine yönelme gibi önerilerle sonlanmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun mevsimselliğinin tüm ülkeyi kapsayan bir durum olmadığı, turizm sektöründe istihdam edilenlerde mevsimselliğin sadece güneybatı kıyılarındaki turizm merkezlerinde çarpıcı olduğu görülmüştür. Bu bulguyu destekleyici biçimde, mevcut alan yazın da turizm sektöründeki mevsimselliği buralardaki örnekler üzerinden incelemiştir. Sözgelimi Antalya’ya; Kapan (2018), Kuşadası’na; Usun (2022), Çeşme-Alanya arasındaki turizm merkezlerine; Usun vd. (2022) dikkat çekmiştir. Zaten daha önce de belirtildiği üzere uluslararası turizm merkezleri dışında ülke genelinde turizm sektöründe istihdam edilenlerin yüksek sayılarına ulaşmak mümkün değildir. Hâl böyle iken düşük sayıların hâkim olduğu ülke genelinde, istihdam açısından baskın bir mevsimsellik sonucunun çıkmaması gayet doğaldır.

Güneybatı kıyılarındaki uluslararası turizm merkezleri, Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfus başlığı altında çok kez ön plana çıkmıştır. Zira bu durum, ülke genelindeki söz konusu nüfusun istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde kümelenmesine (Moran’s I değeri: 0,32) yol açmıştır. Bahsi geçen kümelenme lokal ölçekte değerlendirildiğinde ise güneybatı kıyılarındaki turizm merkezlerinin çevreleriyle beraber yüksek-yüksek sınıfında olduğu görülmüştür.

SGK’dan elde edilen veriler, Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun ilçe ölçeğinde gerçek, bütünlükçü ve güncel durumunu ortaya koymada önemli bir kaynak olmasına rağmen yeterli değildir. Sözgelimi turizm sektöründe istihdam edilenlerin daha küçük ölçekteki (mahalle gibi), bütün yönlerini kapsayan ve daha detaylı analiz edilebilmesine imkân sunan veriler henüz tutulmamış/paylaşılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada sadece söz konusu nüfusun mekânsal analizi yapılabilmektedir. Oysa söz konusu başlık, burada ele alınmayan yönleriyle (gelişimi, nitelikleri, yapısal özellikleri, kadın istihdamı vb.) çeşitli araştırmalarla incelenmeye muhtaçtır. Turizm sektöründe istihdam edilenlere yönelik somut değerlendirmeler mikro düzeyde, düzenli, karşılaştırılabilir ve en önemlisi ulaşılabilir veri setleriyle mümkün olacaktır. Zira Türkiye’de turizmde istihdam edilen nüfusa yönelik politika ve stratejiler geliştirilerek bütünlükçü bir yönetim anlayışının geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Notlar

1. Bu NACE kodları Eurostat tarafından da doğrudan turizm sektörleri olarak belirlenmiştir (Eurostat, 2020)

Referanslar/References

- Afwa, A., Djajasinga, N. D., Sudirman, A., Sari, A. L., Adnan, A. N. M. (2020). Raising the Tourism Industry as an Economic Driver Post COVID-19. In *2nd Annual Conference on blended learning, educational technology and Innovation (ACBLETI 2020)*, Atlantis Press, 118-123.
- Dinç, Y., Akengin, H. (2020). Turizm sektörünün şehirleşmeye etkileri: Manavgat örneği. *International Journal of Geography and Geography Education*, (41), 199-220. doi: 10.32003/igge.615775
- Akın, A., Şimşek, M.Y., Akın, A. (2012). Turizm sektörünün ekonomideki yeri ve önemi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 4 (7), 63-81. doi: 10.20990/aacd.77776
- Akış-Roney, S. (2011). *Turizm Bir Sistemin Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akkaya-Büyükcivelek, İ., Varol, Ç. (2021). Mekânsal plan değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesi üzerine etkisi: Ankara Çankaya örneği. *idealkent*, 32 (12), 327-354. doi: 10.31198/idealkent.841456
- Anghelache, C., Anghel, M. G., Iacob, Ş. V., Dumbravă, Ş. G. (2020). Romania's tourism industry in free fall. In *Proceedings of the International Conference on Applied Statistics*, 2 (1), 3-13. doi: 10.2478/icas-2021-0001
- Andriotis, K. (2018). *Degrowth in Tourism: Conceptual, Theoretical and Philosophical Issues*. CABI, Wallingford.
- Andriotis, K. (2021). Introduction. Andriotis, K., Pinto Cardoso, C., Stylidis, D. (Ed.), In *Tourism Planning & Development*. CABI Regional Tourism Studies, Wallingford.
- Andriotis, K. (2021). Introduction. In Andriotis, K. (Ed.), *Issues and Cases of Degrowth in Tourism*, 1-21. CABI, Wallingford.
- Andriotis, K., Usun, Ç. F., Dinç, Y. (2023). Determining the model of tourism business district (TBD) in coastal resorts: A case study of Turkey. *Geographical Review*, 1-20. doi: 10.1080/00167428.2023.2174436
- Anselin, L. (1995). Local indicators of spatial association-LISA. *Geographical Analysis*, 27 (2), 93-115. doi: 10.1111/j.1538-4632.1995.tb00338.x
- Ardıç-Yetiş, Ş., Çalışkan, N. (2020). Turizm sektöründe kadın istihdamı: Mevcut duruma ilişkin bir değerlendirme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (3), 105-119. doi: 10.18026/cbayarsos.601634
- Aydın, O., Aslantaş-Bostan, P., Özgür, E.M. (2018). Mekânsal veri analizi teknikleriyle Türkiye’de toplam doğurganlık hızının dağılımı ve modellenmesi. *Coğrafya Dergisi*, 37, 27-45. doi: 10.26650/JGEOG434650
- Aynalem, S., Birhanu, K., Tesefay, S. (2016). Employment opportunities and challenges in tourism and hospitality sectors. *Journal of tourism & Hospitality*, 5 (6), 1-5. doi: 10.4172/2167-0269.1000257
- Azmaiparashvili, M., Davituliani, T. (2022). Labor market research and employer demand analysis in the tourism industry: Georgian experience. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 55, 105-121. doi: 10.17498/kdeniz.1172612
- Bahar, O., Çelik-İlal, N. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6 (1), 125-139. doi: 10.24289/ijsser.728121
- Baum, T. (2007). Human resources in tourism: Still wait for change. *Tourism Management*, 28, 1383-1399. doi: 10.1016/j.tourman.2007.04.005
- Brachert, M., Titze, M., Alexander, K. (2011). Identifying industrial clusters from a multidimensional perspective: Methodical aspects with an application to Germany. *Papers in Regional Science*, 90 (2), 419-439. doi: 10.1111/j.1435-5957.2011.00356.x
- Çay-Atalay, A., Akan, Y. (2023). Türkiye için iç göçün mekânsal analizi. *Kent Akademisi*, 16 (1), 443-461. doi: 10.35674/kent.1125886
- Çımat, A., Bahar, O. (2003). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, 3 (6), 1-18. <https://hdl.handle.net/20.500.12809/8543> adresinden edinilmiştir.
- Çiftçi, M. (2018). Türkiye’de bölgelerarası sektörel verimliliğin analizi. *Journal of Business Research Turk*, 10 (1), 551-580. doi: 10.20491/isarder.2018.407
- Çubukçu, K. M. (2020). *Planlamada ve Coğrafyada Temel İstatistik ve Mekânsal İstatistik* (3. baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Dilber, İ. (2007). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisinin girdi-çıkıtı tablosu yardımıyla değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (2), 205-220. <https://dergipark.org.tr/pub/yonveek/issue/13687/165648> adresinden

edinilmiştir.

- Dinç, Y., Usun, Ç. F. (2023). Türkiye’de turizm kentleşmesini nüfus artış hızı ve iç göç verileri üzerinden yeniden düşünmek. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 50, 201-220. doi: 10.32003/igge.1299423
- Erbaş, A., Cankül, D., Temizkan, R. (2013). Turizm personeli meslek yasası girişimi: Tiyader örneği. İçinde Karamustafa, K., (Ed.), *14. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde, (1150-1162).
- Erbaş, A., Cankül, D., Temizkan, R. (2016). Turizm diplomalıların istihdam sorunu. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3 (4), 1-12. <https://www.jrtr.org/index.php/jrtr/article/view/166> adresinden edinilmiştir.
- Eurostat, (2020). Tourism industries-employment. 08.11.2023 tarihinde https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_industries_-_employment&oldid=445425 adresinden edinilmiştir.
- International Labor Organization (2010). Development and challenges in tourism and hospitality sector. Geneva, Switzerland https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_166938.pdf adresinden edinilmiştir.
- Garcia-Madurga, M.Á., Esteban-Navarro, M., Á., Morte-Nadal, T. (2021). CoVid key figures and new challenges in the HoReCa sector: The way towards a new-supply-chain. *Sustainability*, 13, 6884. doi: 10.3390/su13126884
- Geçen, R., Topuz, M. (2021). Türkiye’de illere göre kaba boşanma oranlarının (2001-2020) mekânsal oto-korelasyonu ve trend analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 163-184. doi: 10.29228/ASOS.54146
- Geçen, R., Topuz, M. (2022). Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin mekânsal oto-korelasyonu ve zamansal değişimi (Haziran 2016-Şubat 2022). İçinde Schreglmann, S., (Ed.), *Farklı Açılarla Göç*, İksad, Ankara, 33-60.
- Goodchild, M. F., Janelle, D.G. (2004). Thinking spatially in the social sciences, In Goodchild, M.F., Janelle, J.G., (Ed.), *Spatially integrated social science*, Oxford: Oxford University Press, 3-17.
- Güngören, F., Özcan, C. C. (2019). Turizm ve istihdam ilişkisinin ampirik bir analizi: Türkiye örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (4), 767-781. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduibfd/issue/53006/705279> adresinden edinilmiştir.
- Gürbüz, M., Karabulut, M. (2008). Fatih polis merkezi amirliğinin (Adana) sorumluluk sahasında çocuk suçlarının CBS ile haritalandırılması ve analizi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10 (2), 51-78. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/87972> adresinden edinilmiştir.
- Haven-Tang, C., Jones, E. (2008). Labour market and skills needs of the tourism and related sectors in Wales. *International Journal of Tourism Research*, 10, 353-363. doi: 10.1002/jtr.666
- Işık-Erol, S. (2020). Covid-19’un turizm sektöründe istihdama etkisi: İtalya, İspanya ve Türkiye örnekleri. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 8 (2), 38-49. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iicder/issue/57526/755235#article_cite adresinden edinilmiştir.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de kentleşme ve kentleşme modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, 57-71. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecd/issue/4878/66933> adresinden edinilmiştir.
- Işık, Ş., Zoğal, V. (2017). Turizm kentleşmesi kavramı: Antalya örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 26 (2), 71-94. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/391778> adresinden edinilmiştir.
- İçöz, O. (1991). Turizm sektörünün gelişmesinde insan unsurunun önemi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (6), 15-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atad/issue/53083/703093> adresinden edinilmiştir.
- Joppe, M. (2012). Migrant workers: Challenges and opportunities in addressing tourism labour shortages. *Tourism Management*, 33, 662-671. doi: 10.1016/j.tourman.2011.07.009
- Kapan, K. (2018). Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin ekonomik üzerindeki etkileri: Antalya örneği. *Coğrafya Dergisi*, 37, 47-56. doi: 10.26650/JGEOG2018-0004
- Kaya, İ., Atçıl, D. (2015). Türk turizm sektöründe çalışma saatlerinin analizi ve değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), 23-47. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cagsbd/issue/44634/554470> adresinden edinilmiştir.
- Kayan, İ. (2023). 100 yıllık cumhuriyet döneminde Türkiye üniversitelerinde coğrafya eğitimine ilişkin genel bir değerlendirme. *Ege Coğrafya Dergisi*, 32 (Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı), 1-12. doi: 10.51800/ecd.1366546
- Kervankıran, İ. (2015). Turizmde mekânsal veri analizi tekniklerinin kullanımı: Türkiye’de ilçelere göre konaklama örneği. *Journal of World of Turks*, 7 (2), 217-241. <https://www.zfwt.org/admin/files/issues/685-2991-1-PB.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Kervankıran, İ., Çuhadar, M. (2016). Türkiye’de yabancı turist dağılımının mekânsal kümelenme analizi. *Journal of Recreation*

- and *Tourism*, 3 (3), 53-64. <https://jrtr.org/index.php/jrtr/article/view/162/164> adresinden edinilmiştir.
- Kervankıran, İ., Temurein, K., Yakar, M. (2016). The development of museology in Turkey, a spatial analysis of museums and their contribution to tourism in Turkey. *AlmaTourism*, 13, 1-22. doi: 10.6092/issn.2036-5195/6010
- Kervankıran, İ., Aktürk, M. (2017). Türkiye'deki konaklama istatistiklerinin illere göre mekânsal analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 36, 83-96. <https://dergipark.org.tr/pub/marucog/issue/30253/329059> adresinden edinilmiştir.
- Kervankıran, İ., Sert-Eteman, F. (2020). Turizm ve bölgesel gelişme: Türkiye'de illerin turizm gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 29 (2), 125-145. <https://dergipark.org.tr/pub/ececd/issue/58525/762344> adresinden edinilmiştir.
- Korkusuz, T. (2022). Covid-19 salgınında sürdürülebilir turizmi yeniden düşünmek. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26 (4), 404-4012. <https://dergipark.org.tr/pub/ataunisobil/issue/75747/1018803> adresinden edinilmiştir.
- Ladkin, A. (2014). Labor mobility and labor market structures in tourism. Alan A. Lew, C. Michael Hall, Alan M. Williams (Ed.), In *The Wiley Blackwell Companion to Tourism* (132-142). New York: John Wiley & Sons
- Lee, C.K., Kang, S. (1998). Measuring earnings inequality and median earnings in the tourism industry. *Tourism Management*, 4 (19), 341-348. doi: 10.1016/S0261-5177(98)00033-8
- Lee-Ross, D., Pryce, J. (2010). *Human resources and tourism: Skills, culture and industry*, Bristol: Blue Ridge Summit. doi:10.21832/9781845411411
- Liu, A., Wall, G. (2006). Planning tourism employment: A developing country perspective. *Tourism Management*, 27, 159-170. doi: 10.1016/j.tourman.2004.08.004
- Miller, M. M., Gibson, L. J., Wright, G.N. (1991). Location quotient: A basic tool for economic development analysis. *Economic Development Review*, 65.
- Öztürk, Ş. (2016). Türkiye'de turizm sektöründe istihdam sorunları. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 12 (2), 1-38. <https://dergipark.org.tr/pub/cider/issue/62683/881943> adresinden edinilmiştir.
- Özgüç, N. (2007). *Turizm coğrafyası: Özellikler ve bölgeler*. 5. Baskı, İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Özgür, E. M., Aydın, O. (2011). Türkiye'de evlilik göçünün mekânsal veri analizi teknikleriyle değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9 (1), 29-40. doi: 10.1501/Cogbil_0000000116
- Richards, G. (2003). Tourism and labour mobility in the European Union. *Tourism Recreation Research*. 28, 77-86
- Ruhanen, L. (2009). The tourism labor market in the Asia Pasific Region. In 5. *UNWTO International Conference on Tourism Statistics Tourism: An Engine for Employment Creation*, (1-17).
- Saarinen, J., Rogerson, C., Manwa, H. (2011). Tourism and millennium development goals: Tourism for global development? *Current Issues in Tourism*, 14 (3), 201-203. doi: 10.1080/13683500.2011.555180
- Selçuk, G. N. (2013). Turizmin ekonomik etkisinin ölçümü: Turizm uydu hesapları. Şule Aydın-Tükeltürk, Mustafa Boz (Ed.), *Turizmde Güncel Konu ve Eğilimler içinde* (97-122), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2023). İlçe düzeyinde istihdam verileri
- Südaş, İ., Mutluer, M. (2008). Ekonomik etkileri açısından Türkiye'nin turizm merkezlerine yönelik Avrupalı göçleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 17 (1-2), 51-59. <https://dergipark.org.tr/pub/ececd/issue/4875/66913> adresinden edinilmiştir.
- Szivas, E., Riley, M., Airey, D. (2003). Labor mobility into tourism. *Annals of Tourism Research*. 30 (1), 64-76. doi: 10.1016/S0160-7383(02)00036-1
- Şit, M. (2016). Türkiye'de turizm sektörünün istihdama katkısı. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7 (1), 101-117. <https://dergipark.org.tr/pub/ayd/issue/27225/286558> adresinden edinilmiştir.
- Toskay, T. (1989). *Turizm: Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. (3.Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Tutar, F., Alpaslan, C., Tutar, E., Erkan, Ç. (2013). Turizm sektörünün istihdam üzerine etkileri. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 2 (4), 14-27. <https://dergipark.org.tr/pub/gumusgiebs/issue/7492/98711> adresinden edinilmiştir.
- Tüzüncan, D. (2015). Düzgün İş'in hedefleri açısından Türk turizm sektörünün genel özellikleri. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (29), 241-251. doi: 10.30976/susead.302197
- Usun, Ç. F. (2022). *Kuşadası'nda Turizm Kentleşmesi*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.

- Usun, Ç. F., Işık, Ş., Dinç, Y. (2022). Türkiye’de turizm kentleşmesini istihdam verileri üzerinden okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31 (2), 355-370. doi: 10.51800/ecd.1165857
- Usun, Ç. F. (2023). Türkiye’de ikinci konut sayısının tespiti mümkün mü? *Ege Coğrafya Dergisi*, 32 (Cumhuriyetin 100. Yıl Özel Sayısı), 143-165. doi: 10.51800/ecd.1357133
- Williams, S. (2009). *Tourism Geography: A New Synthesis*. (2.baskı) Oxon: Routledge
- World Tourism Organization, International Labour Organization (2014). *Measuring employment in the tourism industries, Guide with Best Practices* <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.1111/9789284416158> adresinden edinilmiştir.
- Yakar, M., Südaş, İ., (2019). Türkiye’de yabancı nüfusun yeni coğrafyaları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 28 (2), 129-164. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecd/issue/50833/610174> adresinden edinilmiştir.
- Yalçın, F. (2016). *Antalya İli Otellerinin Konaklama Fiyatlarını Etkileyen Faktörlerin Mekânsal Analizi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yanardağ, M.Ö., Avcı, M. (2012). Turizm sektöründe istihdam sorunları: Marmaris, Fethiye, Bodrum ilçeleri üzerine ampirik bir inceleme. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3 (2), 39-62. doi: 10.18354/esam.81733
- Yıldız, Z. (2011). Turizm sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (5), 54-71. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vizyoner/issue/23016/246122> adresinden edinilmiştir.
- Yüncü, D., Kantar, Y.M., Günay-Aktaş, S., Sezerel, H. (2017). Turist çekicilikleri ve turist akışı arasındaki ilişkilerin mekânsal bağımlılığa dayalı olarak incelenmesi. *Social Sciences (NWSASOS)*, 12 (4), 232-247. doi: 10.12739/NWSA.2017.12.4.3C0168